

University of Groningen

Greep uit de politieke gebeurtenissen in Nederland gedurende het jaar 1979

Lucardie, Anthonie

Published in:

Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen 1979

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1980

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Lucardie, A. (1980). Greep uit de politieke gebeurtenissen in Nederland gedurende het jaar 1979. In I. Lipschits (editor), *Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen 1979* (blz. 142-152). Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

BIJLAGE VII

Greep uit de politieke gebeurtenissen in Nederland gedurende het jaar 1979

door A.P.M. Lucardie

Evenals in het Jaarboek 1978 wordt hier eerst een "greep" gedaan uit de belangrijkste Nederlandse politieke gebeurtenissen rond regering en parlement van 1979; vervolgens worden de lotgevallen van de politieke partijen afzonderlijk behandeld in chronologische volgorde.

Europese verkiezingen

Over het algemeen kan 1979 als een moeilijk jaar voor de regering-Van Agt beschouwd worden, maar de rechtstreekse verkiezingen voor het Europees Parlement die in Nederland op 7 juni gehouden werden verliepen vrij gunstig voor de regeringspartijen. Het CDA verwierf 35.6% van de uitgebrachte stemmen, bijna 4% meer dan bij de Tweede Kamer-verkiezingen van 1977, terwijl de VVD een licht verlies leed van 1.5%. De twee regeringspartijen verwierven daarmee 10 resp. 4 zetels in het Europees Parlement, de oppositiepartijen PvdA en D'66 kregen 9 resp. 2 zetels. De overige partijen behaalden geen zetels. De opkomst bedroeg slechts 57.8% in Nederland, iets minder dan het Europese gemiddelde.

De kernwapen-kwestie

Tegen het eind van het jaar nam de spanning in regering en parlement weer toe. Een meerderheid in de Tweede Kamer koesterde ernstige bezwaren tegen de modernisering van kernwapens waartoe de NAVO-minister-raad op 12 december te Brussel besloot. Het Inter-Kerkelijk Vredesberaad had reeds enige tijd daarvoor een massale campagne tegen deze modernisering gevoerd met de slogan "De kernwapens de wereld uit, te beginnen in Nederland"; het had hierbij steun uit brede lagen van de bevolking verworven. Een week tevoren had de Kamer een motie van het PvdA-lid Stemerink aangenomen, waarin productie en plaatsing van de nieuwe kernwapens in Nederland werd afgekeurd. Hoewel de Minister van

Defensie Scholten (CDA) de motie had afgeraden, stonden tien CDA-leden met de oppositie mee. Desondanks legde de regering zich bij het besluit van de NAVO-ministerraad neer, al bleef zij enig voorbehoud maken over plaatsing van de nieuwe raketten in Nederland. Dit voorbehoud kwam echter niet duidelijk in het NAVO-communiqué tot uitdrukking. Een aantal CDA-leden toonde zich hierover nogal teleurgesteld. Geen van hen steunde echter op 19 december de motie van de oppositie die het regeringsbeleid afkeurde, zodat de regering-Van Agt ook deze crisis - zij het met enige moeite - kon overwinnen.

ARP

De Anti-Revolutionaire Partij vierde in 1979 haar honderd-jarig bestaan. Dit feestelijk gebeuren werd echter enigszins overschaduwed door de fusie die de ARP met de CHU en KVP in het volgend jaar zou aangaan. Een belangrijke groep Anti-Revolutionairen koesterde twijfels over de fusie en pleitte voor uitstel. Deze groep, waarvan Prof. B. Goudzwaard de meest bekende persoon was, vond de koers van het CDA over het algemeen te behoudend en te weinig kritisch ten aanzien van het regeringsbeleid. Hoewel een aantal vooraanstaande Anti-Revolutionairen zoals oud-minister Roolvink, minister Albada en vice-fractievoorzitter Schakel, zich hier tegen verzette, besloot de partijraad van de ARP in maart tot uitstel van de fusie. Met CHU en KVP werd een compromis bereikt: de fusie zou op 11 oktober 1980 in plaats van op 1 juni een feit worden. Niet iedereen was hiermee tevreden. Zo bleef oud-voorzitter Berghuis bezwaren koesteren tegen de fusie als zodanig.

In juni 1979 bracht de commissie-Enschede verslag uit over het oorlogsverleden van Mr. Aantjes. Volgens het rapport zou de heer Aantjes als dwangarbeider en niet als bewaker in het kamp Port Natal hebben vertoefd. De bijzondere Kamercommissie-Patijs publiceerde te zelfder tijd een rapport over de naoorlogse carrière van de heer Aantjes. De leiding van de ARP zou beslist hebben dat van een ministerschap geen sprake kon zijn.

In oktober werd Aantjes weer actief binnen het CDA door zitting te nemen in de commissie die het verkiezingsprogramma voor 1981 zou ontwerpen. Bovendien werd hij in dezelfde maand door verscheidene AR-kiesverenigingen kandidaat gesteld voor de Tweede Kamer en werd hij door Minister Garde-

niers-Berendsen gepolst voor de functie van voorzitter van de Omroep-raad. In beide gevallen werden echter ook bezwaren geuit tegen zijn persoon, met name door leden van andere partijen. Een meerderheid van de Tweede Kamer had zich in augustus tegen een terugkeer van Aantjes in de politiek uitgesproken. Aan het eind van het jaar sloot Aantjes zich aan bij het protest dat vele Anti-Revolutionairen aantekenden tegen het voornemen van de regering om de modernisering van kernwapens in NAVO-verband te steunen. De partijraad van de ARP wees deze modernisering af als strijdig met het CDA-program. Ook de meerderheid van de Anti-Revolutionaire leden van de CDA-fractie in de Tweede Kamer keurde het regeringsvoorstel af en stemde mee met de motie van het PvdA-kamerlid Stemerding. Toen de regering zich echter toch neerlegde bij het besluit van de NAVO-ministerraad om tot modernisering over te gaan, onthielden deze kamerleden hun steun aan een motie van afkeuring ingediend door dezelfde Stemerding. Teleurgesteld over deze gang van zaken schortten Aantjes, Goudzwaard en mevrouw Lanting-Boersma, de drie Anti-Revolutionaire leden van de CDA-programcommissie, hun werkzaamheden in deze commissie op. Zo eindigde 1979 voor de ARP op dezelfde wijze als het begon, met twijfels over de koers van het CDA. In de loop van het jaar was haar echter één van de overtuigde voorvechters van het CDA, oud-minister Roolvink, ontvallen.

CDA

Het Christen-Democratisch Appèl hield op 20 januari een congres in Den Haag, waarbij met name het abortus-wetsontwerp van de regering ter sprake kwam. Verscheidene Christen-Democraten koesterden bezwaren tegen het ontwerp maar uiteindelijk gunde men de regering het voordeel van de twijfel. Zowel premier Van Agt als fractievoorzitter Lubbers keerden zich tegen de kritische opstelling van bisschop Gijsen in deze zaak. In maart besloot het CDA-bestuur op aandrang van de Anti-Revolutionairen de fusie tussen ARP, CHU en KVP tot 11 oktober 1980 uit te stellen. De besturen en partijraden van de drie partijen stemden hiermee in. Op 1 april overleed minister Peijnenburg, die van 1967 tot 1978 lid van de Tweede Kamer voor de KVP en vervolgens voor het CDA was geweest. Hij werd opgevolgd door Prof. dr. ir. A.A.Th.M. van Trier, eveneens een lid

van de KVP.

In juni boekte het CDA een verrassend gunstig resultaat bij de Europese verkiezingen. De CDA-lijsttrekker Beumer sprak de hoop uit dat de Christen-Democraten in het Europees Parlement zouden samenwerken met de Socialisten en niet een rechts blok met Britse Conservatieven en Franse Gaullisten zouden vormen.

Ook op nationaal niveau wensten vele Christen-Democraten met socialisten samen te werken. In juli publiceerde het CDA een "Smaaknota" waaruit een zekere voorkeur voor de PvdA boven de VVD bleek. Uiteraard toonde de VVD zich weinig verheugd hierover.

In september bracht het CDA een Ontwerp-program van uitgangspunten uit, evenals een rapport over vrede en veiligheid. Naar aanleiding van beide rapporten ontstond een felle discussie binnen het CDA over de modernisering van kernwapens. Deze kwestie bleef het CDA tot het eind van het jaar verdeeld houden. De gemoederen laaiden ook tijdens het congres van 15 december in Dronten hoog op, maar uiteindelijk werd daar de eenheid weer hersteld - voorlopig althans. Al bestonden er binnen het CDA tal van twijfels ten aanzien van het regeringsbeleid, niet alleen op het gebied van defensie, niemand wilde het kabinet-Van Agt laten vallen.

CHU

Voor de Christelijk Historische Unie was 1979 een rustig jaar. Bij een aantal conflicten binnen het CDA speelde de CHU uiteraard ook een rol. Zo verzette zij zich in januari tegen uitstel van de fusie en steunde zij in december haar partijgenoot minister Scholten in de kernwapenkwestie.

In augustus kwam oud-minister Beernink te overlijden. Hij had van 1946 tot 1967 voor de CHU in de Tweede Kamer gezeten, vanaf 1963 als fractievoorzitter. Daarnaast was hij lange tijd partijvoorzitter en partijsecretaris geweest.

CPN

De Communistische Partij van Nederland vierde in 1979 haar zestigjarig bestaan. Voorzitter Henk Hoekstra pleitte voor samenwerking tussen

socialisten en communisten, maar werd niet uitgenodigd voor het "progressief overleg" dat PvdA-voorzitter Max van den Berg voerde met de partijvoorzitters van D'66, PPR, PSP en EPV. De CPN toonde zich hierover nogal verontwaardigd.

De verhouding tussen CPN en PvdA verslechterde nog meer toen de PvdA-fractie in de Amsterdamse gemeenteraad een motie van wantrouwen indiende tegen CPN-wethouder Van der Velde. De CPN trok zich daarop terug uit het college van B en W.

D'66

Voor Democraten '66 verliep 1979 gunstig. Bij de verkiezingen voor het Europees Parlement won de partij twee zetels en 9% van de stemmen, ruim tweemaal zoveel als zij bij de Tweede Kamer-verkiezingen van 1977 behaald had. In het Europees Parlement nam zij een onafhankelijke positie in en sloot zich niet bij een fractie aan.

Ook na juni groeide haar populariteit verder, althans volgens opiniepeilingen. Bij gemeenteraadsverkiezingen in IJlstad en Voorne-Putten behaalde D'66 aanzienlijke winst.

Op landelijk niveau handhaafde de partij eveneens een onafhankelijke positie. In september besloot zij het progressief overleg met PvdA, PPR en PSP te beëindigen, vooral vanwege meningsverschillen met beide laatstgenoemde partijen. Het streven naar een linkse meerderheid met deze partijen wees de nieuwe partijvoorzitter, Mr. H.J. Zeevalking, dan ook af. Wel namen leden van D'66 deel aan het besloten overleg met leden van PvdA en VVD in het Hotel des Indes te Den Haag.

Aan het eind van het jaar bleek enige verdeeldheid binnen de partij te bestaan t.a.v. kernwapenmodernisering en kernenergie. Op het congres van 1 december te Amersfoort wees een meerderheid beide af.

DS'70

De Democratisch Socialisten '70 besloten op het partij-congres van 10 maart te Eindhoven niet aan de Europese verkiezingen deel te nemen. Ook in de landelijke politiek wisten zij weinig aandacht te trekken.

EPV

De Evangelisch Progressieve Volkspartij besloot op het congres van 24 maart in Amsterdam om aan de eerstvolgende Tweede Kamer-verkiezingen deel te gaan nemen. Voorzitter Van der Sluijs zag de partij als "natuurlijke en meest loyale bondgenoot van de PvdA".

GPV

Het Gereformeerd Politiek Verbond besloot op een buitengewone algemene ledenvergadering op 13 januari om zelfstandig aan de Europese verkiezingen deel te nemen. Een voorstel om samen met de SGP één lijst te vormen werd met staking van stemmen verworpen. Overigens wist het GPV geen zetel in het Europees Parlement te winnen maar wel haar stemmenpercentage t.o.v. de Tweede Kamer-verkiezingen van 1977 licht te verhogen.

Op 7 april hield het GPV een algemene vergadering in Arnhem, waarop het kamerlid Verbrugh de regering-Van Agt scherp aanviel en een "nationaal kabinet" bepleitte.

KVP

De Katholieke Volkspartij kwam in 1979 evenals de CHU enige keren binnen het CDA tegenover de ARP te staan. In de top van de partij ontstond enige onrust rond het voorzitterschap van de heer W. Vergeer, die tot vice-voorzitter van de Christen-Democratische fractie in het Europees Parlement was gekozen. In november droeg Vergeer het voorzitterschap over aan het Tweede Kamerlid P. van Zeil.

NVU

De Nederlands Volksunie kreeg in april de gelegenheid aan de Europese verkiezingen deel te nemen, toen de Kroon een eerder door het Centraal Stembureau opgelegd verbod vernietigde. De partij maakte echter van deze gelegenheid geen gebruik.

PPR

De Politieke Partij Radikalen hoopte in 1979 in het Europees Parlement een "nieuw groen front" te vormen met milieu-partijen uit andere landen. Noch de PPR noch de milieu-partijen behaalden echter een zetel in het Europees Parlement. Evenmin wist de PPR het in 1977 bij de Tweede Kamer-verkiezingen geleden verlies bij de Europese verkiezingen ongedaan te maken; zij verkreeg opnieuw 1.6% van de uitgebrachte stemmen. In augustus publiceerde het partijbestuur de nota "De PPR naar de jaren '80", waarin samenwerking met alle democratische partijen, inclusief CDA en CPN, als mogelijkheid werd genoemd. Binnen de partij bleven echter bezwaren tegen een mogelijke samenwerking met het CDA bestaan. Op 9 november hield de PPR haar najaarscongres in Utrecht. Herman Verbeek werd hierbij herkozen als partijvoorzitter.

PSP

Voor de Pacifistisch Socialistische Partij was 1979 een wisselvallig jaar. Bij de Europese verkiezingen behaalde de partij weliswaar geen zetel, maar wel forse winst ten opzichte van de Tweede Kamer-verkiezingen van 1977: 1.7% in plaats van 0.9% van de uitgebrachte stemmen.

Daarnaast nam echter de spanning binnen de partij toe. In september besloot de partijraad in afwijking van het bestuursstandpunt de wilde stakingen in de Rotterdamse haven te steunen, zowel moreel als financieel. Vervolgens verwierp het partijcongres op 1 en 2 december het ontwerp-strategiestuk van het partijbestuur. Het stuk zou teveel nadruk op het parlementaire werk en te weinig nadruk op buitenparlementaire actie gelegd hebben. Lambert Meertens werd echter wel als partijvoorzitter herkozen.

PvdA

Ook de Partij van de Arbeid kende in 1979 enige interne conflicten. Aan het begin van het jaar ontwikkelde zich een felle strijd om het voorzitterschap van de partij, waarbij de twee belangrijkste kandidaten in

vele uithoeken van het land campagne voerden. Op het partijcongres van 26, 27 en 28 april in Amsterdam dolf ten slotte de bestuurskandidaat en oud-staatssecretaris Wim Meijer het onderspit tegen "outsider" Max van den Berg, voormalig wethouder van Groningen. Het congres nam over het algemeen iets extremere standpunten in dan het bestuur, met name tegen het defensiebeleid van de regering tegen kernenergie en modernisering van kernwapens, en voor de vijf-urige werkdag. In juni sloeg de partij een tamelijk pover figuur bij de Europese verkiezingen. Ze verwierf negen zetels en 30.4% van de stemmen, 3.5% minder dan bij de Tweede Kamer-verkiezingen van 1977. Dr. Anne Vondeling, die door de partijraad in januari als enige lijsttrekker was gekozen in afwijking van het bestuursvoorstel tot een dubbel lijsttrekkerschap, weet het teleurstellend resultaat mede aan de interne verdeeldheid van de partij. Vondeling werd als voorzitter van de Tweede Kamer opgevolgd door zijn partijgenoot Dolman. Nog voor hij zich geheel op zijn nieuwe taak als ondervoorzitter van het Europees Parlement had kunnen storten, kwam Dr. Vondeling te overlijden bij een verkeersongeval.

De PvdA verloor in 1979 nog meer vooraanstaande leden. In de zomermaanden overleden Mr. Maarten de Niet, oud-voorzitter van de Eerste Kamer, G.M. Nederhorst, oud-fractievoorzitter in de Tweede Kamer, en Alfred Mozer, oud-kabinetschef van de Europese Commissaris Mansholt.

In september organiseerde de PvdA in een aantal steden manifestaties tegen het financieel en economisch beleid van het kabinet. Dit beleid week overigens niet veel af van de voorstellen die de PvdA zelf had ontwikkeld, met name op het gebied van de loonpolitiek. Binnen de PvdA nam echter het onbehagen over het matigingsbeleid van de partij geleidelijk toe.

In dezelfde periode raakte de PvdA ook verdeeld over twee andere kwesties. De werkgroep Midden-Oosten onder voorzitterschap van oud-minister Van der Stoep bracht een rapport uit waarin werd gepleit voor informele contacten met de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO. Enkele PvdA-leden wezen deze suggestie fel af en bedankten voor hun lidmaatschap. Anderen echter, waaronder een minderheid van de werkgroep, vonden de voorstellen niet ver genoeg gaan en eisten directe erkenning van de PLO.

Een tweede kwestie was van meer regionaal belang. Drie leden van de PvdA-

fractie in de Provinciale Staten van Groningen die tegen de meerderheid van de fractie in een bestuurscollege met VVD en CDA gesteund hadden, werden in augustus door het partijbestuur geroyeerd. Het drietal behield zijn zetels in de Staten - nu onder de naam "Verontruste PvdA-Socialisten" - en tekende beroep aan tegen het besluit tot roeyment. Dit beroep werd echter in oktober door de beroepscommissie van de PvdA verworpen.

In oktober ontstond bovendien enige wrijving tussen fractieleider Den Uyl en voorzitter Van den Berg, toen laatstgenoemde een nogal kritisch artikel schreef over de matte houding van de fractie tegenover het kabinetsbeleid. Van den Berg zwakte deze kritiek na overleg met Den Uyl enigszins af. Niettemin bleven er meningsverschillen bestaan, ook op andere terreinen, zoals kernenergie.

Aan het eind van het jaar publiceerde de PvdA vier nota's - over economie, vrede en veiligheid, emancipatie en maatschappelijke strategie - die de grondslag vormden voor een brede discussie binnen de afdelingen van de partij. Deze discussie zou in 1980 moeten uitmonden in een ontwerp-verkiezingsprogram. Op deze wijze hoopte het partijbestuur de participatie van de leden aan de samenstelling van het verkiezingsprogram te vergroten en tegelijkertijd de besluitvorming op het partijcongres in 1980 beter te doen verlopen.

RPF

Voor de Reformatorische Politieke Federatie was 1979 ongetwijfeld een rustig jaar. Aanvankelijk hoopte zij met het GPV en de SGP samen een lijst voor de Europese verkiezingen te vormen, maar toen deze partijen gescheiden de verkiezingen in gingen besloot de RPF van deelname daaraan af te zien.

SGP

De Staatskundig Gereformeerde Partij hield haar algemene jaarvergadering op 24 februari te Utrecht. Voorzitter Abma deed daar een scherpe aanval op de abortus-voorstellen van het kabinet. De SGP boekte een zeer geringe winst bij de verkiezingen voor het Europees Parlement, waarbij

zij 2.2% van de uitgebrachte stemmen verwierf - 0.1% meer dan bij de Tweede Kamer-verkiezingen van 1977, maar niet genoeg voor een zetel.

VVD

De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie hield haar algemene ledenvergadering op 20 en 21 april te Breda. Het partijbestuur verklaarde hier geen samenwerking met de PvdA na te streven, ook al bestond er binnen de partij enig onbehagen over de coalitie met het CDA. De waarnemend fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer, mevrouw Kappeyne van de Coppello, die samenwerking met de PvdA wel als mogelijkheid zag, overwoog hierop even haar kamerlidmaatschap in 1981 te beëindigen.

Aan de andere kant nam de spanning tussen CDA en VVD toe, vooral toen de VVD-staatssecretaris mevrouw Smit-Kroes verklaarde bewijzen te hebben dat het CDA na de Europese verkiezingen eventueel met de PvdA zou gaan regeren. CDA-leiders wezen deze beschuldiging verontwaardigd van de hand en ook VVD-fractieleider Rietkerk distantieerde zich van de verklaring van zijn partijgenote.

De Europese verkiezingen verliepen voor de VVD tamelijk ongunstig. De partij kreeg 16.4% van de stemmen - goed voor vier zetels - terwijl zij in 1977 bij de Tweede Kamer-verkiezingen 18.0% gehaald had. Na de zomer namen leden van de VVD deel aan besprekingen met PvdA en D'66 in het Hotel des Indes te Den Haag. Door de publicatie van de Christen-Democratische "Smaaknota" en een verschil van mening over fiscale aftrek van hypotheekrente met het CDA, nam de spanning tussen de twee partijen weer enigszins toe. De eenheid in de coalitie bleef echter gehandhaafd.

In september publiceerde de VVD een nieuw ontwerp-beginselprogramma, onder redactie van Mr. W.J. Geertsema. In dezelfde maand bracht de Teldersstichting een rapport uit over inkomens- en vermogensverdeling dat pleitte voor een geleide loonpolitiek, een negatieve inkomstenbelasting en een grotere participatie van werknemers in het vermogen en de besluitvorming van hun bedrijf. In december verloor de partij een van haar oprichters en oud-voorzitters, Mr. D.U. Stikker, die Minister van Buitenlandse Zaken in twee kabinetten-Drees en later secretaris-generaal van

de NAVO was geweest.

Geraadpleegde literatuur:

Politiek Overzicht, 19 (1979), nrs. 1 t/m 12 (jan. t/m dec.).

BIJLAGE VIII

L.P. Middel

SPELREGELS VOOR 'PARTIJGENOTEN' EN 'KAMERADEN'

Over de organisatiestructuur van de PvdA en de CPN

Inleiding

Dit artikel maakt in gewijzigde vorm deel uit van een studie naar de verhoudingen tussen sociaal-democraten c.q. democratisch-socialisten enerzijds en communisten anderzijds, zoals die zich vanaf het ontstaan van de socialistische arbeidersbeweging in Nederland gemanifesteerd hebben.

Deze studie, die wellicht in 1981 zal worden gepubliceerd onder de titel *'De kloof der kameraden'*, wordt verricht door L. Boivin en L.P. Middel.

Beide auteurs publiceerden (met anderen) *'Een verjongingskuur voor de Partij van de Arbeid. Opkomst, ontwikkeling en betekenis van Nieuw Links'*, (Deventer, 1978).

Het hoofdstuk *'Spelregels....'* beperkt zich tot het weergeven en analyseren van de voornaamste overeenkomsten en verschillen in de formele organisatiestructuren, waar vanuit de 'partijgenoten' (de PvdA-leden), respectievelijk de 'kameraden' (de CPN-leden) hun politieke uitgangspunten gestalte trachten te geven.

Deze organisatiestructuren zijn vastgelegd in de statuten en huishoudelijke reglementen van de Partij van de Arbeid, respectievelijk de statuten van de Communistische Partij van Nederland. Dit betekent dat in dit verband niet ingegaan wordt op ideologische en (partij-)culturele overeenkomsten en verschillen tussen de PvdA en CPN, tenzij bepaalde elementen van de respectievelijke formele organisatiestructuren direct voortvloeien uit de ideologische bases van beide partijen.

Als slot van deze inleiding nog een tweetal kanttekeningen:

- de formele organisatiestructuur is beperkt tot het 'interne partijgebeuren', hetgeen onder meer betekent dat kandidaatstellingsprocedures ten behoeve van volksvertegenwoordigende lichamen buiten beschouwing blijven;